

КОМУНІКАТИВНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Спеціальну увагу приділено вивченню концептуальних положень сучасної науки, а також розв'язанню окремих проблем, пов'язаних із пошуком нових перспективних напрямів щодо процесу вивчення іноземних мов для іношомовної підготовки студентів немовних спеціальностей. Побудова ефективної цілісної функціонуючої системи з розрізнених структурних і змістовних елементів спонукає на необхідність вивчення наявного досвіду, визначення відсутніх ланок, співвіднесення їх значимості для вдосконалення існуючої системи навчання.

Мета роботи – на основі теоретичного аналізу і практичного дослідження дослідити систему вивчення іноземних мов з урахуванням специфічних характеристик іношомовної підготовки. **Об'єкт дослідження** – процес вивчення іноземних мов для іношомовної підготовки. **Суб'єкт дослідження** – студенти немовних спеціальностей.

Методологія дослідження ґрунтувалась на відповідному методологічному інструментарії: аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури та інтернет-ресурсів, контент і мета-аналіз.

Результати дослідження. Засвідчено, що метою навчання є використання мови в комунікації. Зосереджена увага на розвитку навчальних умінь, застосованих у самостійній навчальній діяльності. Вказано на важливість наявності зворотного зв'язку при використанні самостійної роботи, як засобу контролю розуміння отриманої інформації. Аналіз і узагальнення практичного досвіду ґрунтувався на вивченні методів моніторингу іношомовної підготовки, які включають оцінку короткострокових і кумулятивних ефектів від впровадження для студентів немовних спеціальностей самостійної роботи.

Висновки. Визначено напрями вдосконалення методичних основ керування процесом вивчення іноземних мов з урахуванням сучасних тенденцій розвитку іношомовної підготовки.

Ключові слова: мовна самоосвіта, професійна діяльність, уміння, навичка.

Постановка проблеми. Особливого значення вивчення іноземної мови набуває саме зараз, у зв'язку з інтеграцією України в Європейське і світове співтовариство, за умов розширення міжнародних контактів, яке ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування. Про підсилення уваги до вивчення іноземних мов було зазначено ще у 1998 р. у «Спільній декларації про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти». Тому й змінюється її роль в суспільстві, та з навчального предмета іноземна мова перетворюється в базовий елемент сучасної системи освіти, у спосіб досягнення професійної реалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У процесі дослідження особлива увага приділялася науковому обґрунтуванню апробованих раніше напрацювань в іншомовній підготовці фахівців різних галузей. Сучасний етап розвитку суспільства визначає новий образ працівника, тому підвищення рівня мовної компетенції, розвиток умінь оптимально використовувати її засоби в усному та письмовому спілкуванні є основним принципом концепції лінгвістичної іншомовної освіти, що повинно бути професійно орієнтованим. Вивчення іноземної мови є важливим компонентом підготовки, наприклад, юриста, працівника правоохоронних органів, що зазначено науковцями [3]. Обґрунтовані педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутнього юриста в процесі його фахової підготовки. Не можна не визнати, що на сьогодні значущість володіння іноземною мовою для студентів правових спеціальностей зростає, у зв'язку з інтеграцією України в систему міжнародного бізнесу. Також дослідниками доведено, що ефективним механізмом реалізації завдань іншомовної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі є формування комунікативної компетентності у контексті дисциплін гуманітарного циклу [4].

Вченими виявлені мотиви щодо вивчення іноземної мови на основі положень з психології та лінгводидактики [7]. Зауважено на великому обсязі навчального матеріалу з іноземної мови, який доречно віддати на самостійну роботу студента, поза рамки аудиторних занять. Чималу роль відіграє й недостатня мотивація студентів, яка безпосередньо пов'язана з ефективністю навчання. Протягом останніх років увагу багатьох дослідників в галузі методики та інноваційних технологій у навчанні іноземних мов привернуто до питання використання ресурсів всесвітньої інформаційної мережі [8]. Спостереження та опитування студентів продемонстрували, що використання Інтернет-ресурсів значно підвищує мотивацію, позитивно впливає на інтерес до вивчення іноземної мови [5]. Важливою умовою якісної підготовки студентів технічних вузів є тісна співпраця з профільними кафедрами для оволодіння професійною іноземною мовою. Проте без серйозного аналізу, повної взаємодії з професійною кафедрою і модернізації системи мовної підготовки в цілому, їх рішення представляється нецільовим [1].

Інтегровані заняття з іноземної мови за участю викладачів профільюючих кафедр розглядаються авторами як засіб інтенсифікації процесу засвоєння знань у професійній і мовній сферах діяльності, а також формування професійної культури студентів, адаптації до нових професій, вироблення енциклопедичного погляду на сучасний світ [6].

Мета – на основі теоретичного аналізу і практичного дослідження дослідити систему вивчення іноземних мов з урахуванням специфічних характеристик іншомовної підготовки.

У процесі розв'язання завдань застосовувалися **теоретичні методи дослідження** для виявлення закономірностей, формулювання принципів і законів, визначення понять, висунування перспективних ідей і гіпотез. У роботі представлено аналіз та узагальнення даних спеціальної літератури та інтернет-ресурсів, контент і мета-аналіз, практичний досвід роботи провідних спеціалістів в галузі освіти.

Результати дослідження. Проаналізована нами спеціальна література була зорієнтована на зміст сучасних підходів щодо застосування вдосконалених компонентів вивчення іноземної мови. МОН України, як основне завдання професійної освіти, визначає підготовку кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, такого, який вільно володіє своєю професією й орієнтованого в суміжних областях діяльності, здібного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів.

Ця установка повністю відображає соціальне замовлення на висококваліфікованих фахівців. Реалії суспільства вказують на потребу у фахівцях, які володіють як мінімум однією іноземною мовою. Відповідно до такого соціального запиту змінюється і розуміння кінцевого результату навчання іноземній мові.

Серед них не останнє місце посідають уміння і навички вільного володіння мовою як засобом повсякденного і ділового спілкування в межах професійної діяльності. Отже, кінцевою метою навчання є придбання студентами навичок грамотного використання іноземної мови в реальному житті як засобу не тільки повсякденного, але й ділового, професійного спілкування.

Найбільш слушним завданням, що поставлено перед викладачами іноземної мови, є комунікативно-орієнтований підхід до навчання. Відповідно до основних його положень, навчання повинно бути спрямоване на реальне використання мови в житті. В основі комунікативного підходу лежить твердження, що для ефективного використання мови необхідні не тільки знання про різні мовні форми (граматичні, лексичні і т.д.), але і їх значення та функціональне використання в конкретних ситуаціях мовного спілкування.

Важливою особливістю цього підходу є його орієнтованість на результат навчальної діяльності, а не на процес формування знань, навичок і умінь. Це означає, що від студента вимагається не опис правил

використання мовної форми, а функціонально і граматично правильне її вживання в конкретній ситуації письмового або усного спілкування.

Керуючись основним постулатом комунікативно-орієнтованого підходу, який свідчить, що метою навчання є використання мови в комунікації, у процесі навчання необхідно розвивати всі ті комунікативні уміння, які застосовуються в житті.

Зміна цілей навчання у ЗВО в бік практичного володіння письмовою або усною мовою веде до перегляду організаційних форм і змісту завдань також і для самостійної позааудиторної роботи студентів. Цей вид роботи дозволяє надавати більшу увагу володінню письмовим мовленням без збитку для усної практики мовлення, яке може проводитися виключно в межах аудиторної роботи. Таким чином, самостійна робота є важливим доповненням до аудиторних занять і доповнює їх. Можна виділити такі цілі застосування самостійної навчальної діяльності: 1) оптимізація процесу навчання іноземній мові з погляду економії аудиторного навчального часу; 2) актуалізація та активізація пошуку нових знань студентів; 3) розвиток творчого характеру освіти; 4) підвищення якості засвоєння запропонованих навчальних програм.

У зв'язку з цим, перед початком навчанням виникає таке завдання, як розвиток навчальних умінь, застосованих у самостійній навчальній діяльності. Для забезпечення її ефективності необхідно, щоб студенти вміли працювати з мовою, знали, наприклад, де можна знайти ту або іншу довідкову інформацію.

Крім значущості самостійної роботи для студентів, необхідно також зазначити той факт, що вона може вважатися корисним прийомом і для викладача, оскільки допомагає студентам краще підготуватися до кожного конкретного завдання і формує навчальні уміння, що знаходять широке застосування в ході навчального процесу. Готовність студентів до самостійної діяльності з вивчення запропонованого матеріалу визначається (рис. 1):

- наявністю базових навчальних навичок роботи за усіма видами мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання, письмо (більшою мірою, безперечно, читанню і письму, оскільки основними засобами перевірки виконання самостійної роботи є усне і письмове виконання вправ за самостійно вивченим матеріалом);
- наявністю навичок перекладу та методами роботи зі словником і довідковою літературою;
- умінням працювати з комп'ютерним програмним забезпеченням та Інтернетом.

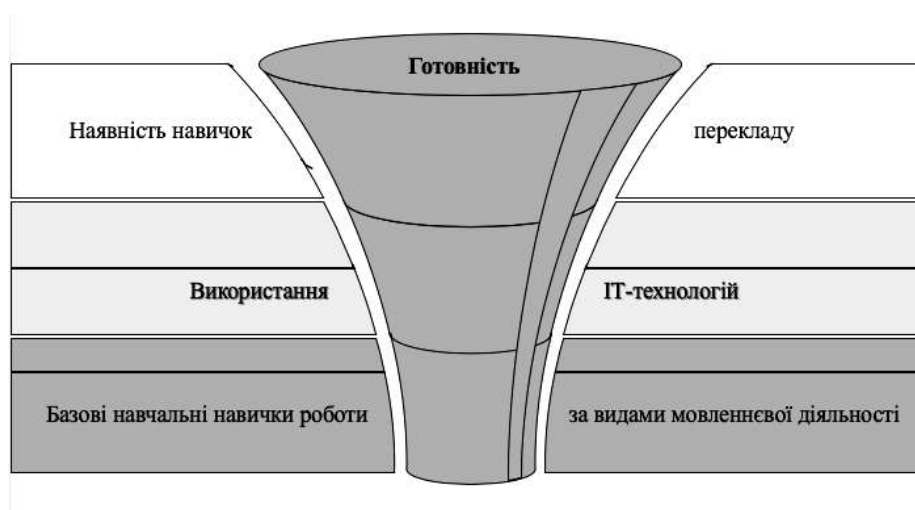

Рис. 1. Готовність студентів до самостійної діяльності з вивчення запропонованого матеріалу

З огляду на це, для оптимізації самостійної навчальної діяльності студентів є доцільним проведення тестування на їх готовність до проведення самостійної роботи.

При цьому ми враховували провідну роль засобів організації самостійної діяльності: забезпеченість підручниками, посібниками, методичними вказівками для самостійної роботи; наявність навчальних аудіо-, відео- і комп'ютерних (мультимедійних) навчальних програм; застосування системи комунікативних завдань для розвитку комунікативних умінь.

Напевно, що одним з найбільш складних пунктів у загальній програмі самостійної роботи є розробка методичних вказівок для самостійної роботи, оскільки вони повинні відповідати програмі вивчення іноземної мови.

Традиційно вважається, що основний різновид самостійної роботи – це домашня робота. Такий варіант самостійної роботи має ряд безперечних переваг, головною з яких, мабуть, є розумна економія аудиторного часу, що дозволяє присвятити велику його частину відпрацюванню вже підготовленого самостійно матеріалу.

Позитивною стороною подібних домашніх завдань є те, що в ході їх виконання здійснюється підготовка студентів до активної індивідуальної, парної і групової мовленнєвої діяльності під час

аудиторних занять, формується самостійність мислення, розвиваються пізнавальні інтереси, інтелект, логіка, творчі і комунікативні навички.

Іншою стороною питання про важливість використання самостійної роботи є наявність зворотного зв'язку, тобто контролю розуміння отриманої інформації, який здійснює викладач. Аналіз і узагальнення практичного досвіду ґрунтувався на вивченні методів моніторингу іншомовної підготовки, які включають оцінку короткострокових і кумулятивних ефектів від впровадження для студентів немовних спеціальностей самостійної роботи. У зв'язку з цим, слід зазначити, що, крім розробки системи домашніх завдань для реалізації самостійної навчальної діяльності студентів, необхідна також розробка системи контрольних завдань, які дозволяють визначити рівень підготовки і ступінь засвоєння матеріалу, запропонованого на самостійне вивчення.

Використання навичок самостійної роботи на практиці дозволяє підвищити ефективність навчання, оскільки дозволяє студенту засвоювати навчальний матеріал, допомагає навчитися користуватися різноманітною навчальною літературою і комп'ютерними технологіями для вивчення іноземної мови. До речі, придбані навички самостійної навчальної діяльності допомагають продовжувати мовну самоосвіту, забезпечують удосконалення професійної діяльності після закінчення ЗВО.

У зв'язку з вищезазначеним, вважаємо за необхідне вдосконалити зміст розробленої нами в минулому «Концепції вивчення іноземних мов у Запорізькому національному університеті», та зацентувати увагу на самостійній роботі студентів немовних спеціальностей. Найбільш актуальні положення в подальшому будуть модифіковані відповідно до системи вивчення іноземних мов з урахуванням специфічних характеристик іншомовної підготовки.

Висновки. Методологічні підходи дослідження процесу вивчення іноземних мов для іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей еволюціонують разом із змінами, які відбуваються в системі освіти та у світовому просторі. Тому систематизація теоретичних, методичних і практичних чинників, на яких ґрунтується сучасна методологія іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей, певною мірою надає змогу сформулювати нові можливості системи освіти в напрямі її модернізації для задоволення потреб сьогодення.

Перспективи подальших наукових розвідок. Вдосконалення, розробленої нами концепції, надасть змогу употужнити слабкі ланки традиційної іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей на підставі застосування поліпарадигмального підходу.

References

1. Батунова И. В. Процесс обучения иностранному (английскому) языку в неязыковых вузах. *Международный научно-исследовательский журнал*, 2017. (01 (55) Часть 3). С. 25–27.
Batunova, I. V. (2017). Protse navchannia inozemnoi (anhliiskoi) movy v nemovnykh vuzakh [The educational process in learning of foreign language (english) in non-linguistic institutions]. *Mizhnarodnyi naukovo-doslidnyi zhurnal – International science-research journal*, (01 (55) Chastyna 3), 25–27.
2. Волошина Г. Г. Шляхи підвищення мотивації у навчанні іноземним мовам студентів немовних вищих навчальних закладів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*, 2014. № 199 (1). С. 74–78.
Voloshina, G. G. (2014). Shlyakhy pidvyshchennya motyvatsiyi u navchanni inozemnym movam studentiv nemovnykh vyshchikh navchal'nykh zakladiv [Ways of increasing student's motivation in teaching foreign languages in non-linguistic higher educational establishments]. *Naukovi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy. Seriya: Pedagogika, psykholohiya, filosofovia – Scientific journal of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Humanitarian Studies: Pedagogics, Psychology, Philosophy»*, 199 (1), 74–78.
3. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2014. 213 с.
Demchenko, D. I. (2014). Formuvannia profesiinoi inshomovnoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv u fakhovii pidhotovtsi [Formation of professional foreign language competence of the future law-students in professional preparation]. Kharkiv, Ukraine : Vydavets Ivanchenko I.S.
4. Мельник Н. Особливості іншомовної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*, 2019. № 1. С. 1–7.
Melnyk, N. (2019). Osoblyvosti inshomovnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv aviatsiinoi haluzi [Peculiarities of the foreign language learning of future aviation industry specialists]. *Aktualni problemy pedagogiky, psykholohii ta profesiinoi osvity – Actual problems of pedagogics, psychology and profession education*, 1, 1–7.
5. Огурцова О. Л. Навчання ділової англійської мови з використанням Інтернет-ресурсів. *Іноземні мови*, 2006. № 4. С. 26–29.
Ogurtsova, O. L. (2006). Navchannia dilovoi anhliiskoi movy z vykorystanniam internet-resursiv [Teaching business English using the Internet resources]. *Іноземні мови – Foreign languages*, 4, 26–29.

6. Солдатов Б. Г., Солдатова Н. В. Моделирование профессиональной деятельности как условие эффективного обучения иностранному языку студентов неязыковых ВУЗов. *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология*, 2019. № 2. С. 42–47.
Soldatov, B. H., & Soldatova, N. V. (2019). Modelirovaniye professional'noy deyatel'nosti kak usloviye effektivnogo obucheniya inostrannomu yazyku studentov neyazykovykh VUZov [Professional activity modeling as a condition of effective foreign language teaching to the non-linguistic students]. *Vektor nauki Tolyattinskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Pedagogika, psikhologiya – Vector of Science of Togliatti State University. Series: Pedagogy, Psychology*, 2, 42–47.
7. Харламова М. В. Доминирующие мотивы изучения иностранных языков у студентов в неязыковом ВУЗе. *Лингводидактические особенности обучения иностранным языкам в неязыковых ВУЗах*, 2018. С. 326–334.
Kharlamova, M. V. (2018). Dominiruyushchiye motivy izucheniya inostrannykh yazykov u studentov v neyazykovom VUZe [Dominant reasons in teaching foreign languages of non-linguistic students in higher educational establishment]. *Lingvodidakticheskiye osobennosti obucheniya inostrannym yazykam v neyazykovykh VUZakh – Linguadidactic peculiarities of foreign language teaching in non-linguistic institutes of higher education*, 326–334.
8. Ярова О. Б. Мультимедійні засоби навчання іноземних мов. *Міжнародний форум «Мовна освіта»: шлях до євроінтеграції*. Київ: Ленвіт, 2005. С. 224–225.
Yarova, O.B. (2005). Multimediiini zasoby navchannia inozemnykh mov [Multimedia Means of Instruction in the System of English Language Teachers Methodological Training]. *Mizhnarodnyi forum «Movna osvita»: shliakh do yevrointehratsii – International forum «Language education: ways to euro-integration»*. Kyiv, Ukraine : Lenvit, 224–225.

Ivanenko S.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-7861-1077>

Ph.D. in Philological Sciences,
Associate Professor, Head
of Department of Foreign Languages for Specific Purposes,
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) E-mail: stasiv19@ukr.net

COMMUNICATIVE-ORIENTED APPROACH IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Special attention is given to study of conceptual principles of contemporary science and also to solution of particular problems which are connected with searching of new perspective trends in learning foreign languages for professional training of students of non-linguistic specialties. The creation of effective integral functioning system including definite distinguished structural and meaningful elements enforces us to study present day experience, to define missing elements, to match their importance for improvement of existing system of teaching.

Article's purpose of our scientific work is to research the system of teaching foreign languages on the basis of theoretical analysis and practical research, paying specific attention to peculiar characteristics of foreign language training. The object of our research is the process of learning foreign languages for foreign language training. The subject of our research is the students of non-linguistic specialties. The methodology of our research is based on appropriate methodological toolkit: the analysis and generalization of specialized; literature and internet resources, content and meta-analysis.

The results of our research. It is assured that the aim of study is usage the language in communication. The attention is paid to the development of educational skills which are used during the independent educational study. It is pointed out to the importance of availability of feedback using the independent educational study as a mean of monitoring of received information understanding. The analysis and generalization of practical experience is based on studying the methods of monitoring of foreign language training which include the evaluation of short-term and cumulative effects after implementation of the independent educational study for the students of non-linguistic specialties.

Conclusions. With a glance of the contemporary tendencies of the foreign language training, the trends of improvement of methodical basis of management of the process of foreign languages learning are defined.

Keywords: language self-education, professional activity, skills, competence.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор О. І. Гура